دنیا لە پەنجەرەی رووسیاوە؛ سەرما و سیاسەت لە مۆسکۆ

04-03-2024

نووسەرەکان

زریان رۆژهەڵاتی

کورتە : کاتی خۆی رۆسۆ گوتبووی لە گەرمەسێر حکومەتی ئیستبدادی، لە ساردەسێر حکومەتی دڕ و لە فێنکەسێریشدا حکومەتی باش دادەمەزرێن. ئیبن خەلدوونیش ریشەی دەوڵەتی بۆ بگرەوبەردەی نێوان سارانشین و یەکجێنشینەکان گەڕاندبووەوە، بەڵام ئەمە باسێکی ئاڵۆزە و منیش نامەوێ بڵێم سیستمە سیاسییەکەی رووسیا رەنگدانەوەیەکی جوگرافیا و کەشوهەواکەیەتی. بەڵکو تەنیا دەمەوێ بێژم کە لە پشت پەنجەرەکانی مۆسکۆوە، سیاسەتیش لە سەرما دەچێ کە پێویستە هەموو کات ئاگات لە ئەگەری دووژمنایەتییەک هەبێت. ئەگەر چرکەیەک لێی خافڵ بیت، وەک سەرما سەرت دەتەزێنێ.

بەشی یەکەم

هەوای سارد و شەڕی سارد لەگەڵ ئەمریکا دیمەنێکی دیاری ئەم ڕۆژانەی مۆسکۆیە. بەهۆی بەشداریکردن لە کۆنفرانسێکەوە، بۆ یەکەم جار ڕێم کەوتە ئەو شارە کە پێشتر باسی جوانییەکەیم بیستبوو. ڕاستییەکەی دیمەنە جوان و سەرنجڕاکێشەکانی ئەم شارە دەتوانێت جاربەجار کزەی ساردی هەوای زستانەت لە بیرباتەوە، بەڵام هەندێکجار سەرماکەی، جوانی و شت ناناسێ و دەستی مرۆڤ دەتەزێنێ. سێرگەی کە بە تەکسییەکەی دەیبردم بۆ هۆتێل، بۆ خۆی دەرمانسازە، بەڵام بەهۆی خراپیی بارودۆخی ئابوورییەوە ئەم کارەش دەکات، دەیگوت من منداڵی مۆسکۆم، 54 ساڵە لێرە دەژیم، ئەم شارە کاتێ پاک دەبێتەوە و بەفری لێ نامێنێ، زۆر جوان دەبێت، بەڵام ئەو جوانییەش کورتخایەنە و هەمووی نزیکەی چوار مانگە لە ساڵێکدا. دەیگوت ڕووسیا وڵاتێکی ساردە و شتێکی سەیر نییە ئەگەر هەر لە مانگی ئۆکتۆبەرەوە هەتا مایس بەفری لێ ببینی. پرسیاری دۆخی ئابووریم لێکرد، گوتی بەر لە شەڕی ئوکراینا باش بوو، بەڵام ئێستا خراپە. سێرگەی دەیگوت ڕەچەڵەکمان دەچێتەوە سەر بنەماڵەی ڕۆمانۆف کە لە قەیسەرەکانی ڕووسیا بوون، بۆیە منیش ویستم پرسیاری سیاسەتی لێبکەم، بەڵام گوتی هەقم بەوەیانەوە نییە، حەزی لێناکەم. ئیدی هەتا گەیاندمییە هۆتێلەکە باسی دەستەواژە ڕووسییەکانی تایبەت بە سەرما و چۆنییەتیی خواردنەوەی ڤۆدکای بۆ کردم کە وەک خواردنەوەی نەتەوەیی وڵاتەکەی ناوی دەبرد. گاڵتەی بە بیرە و شەراب دەکرد و دەیگوت ئەوانە بەرگەی سەرما ناگرن.

ڕاستییەکەی سەرمای سەخت کە بە ڕووسییەکەی مۆرۆزی پێ دەڵێن، پێگەیەکی تایبەتی لە کولتووری ڕووسیا هەیە و ئەمەش لە ژیانی کۆمەڵایەتییەوە بگرە تاوەکو سیاسەت، دەقی بە هەموو شتێک داوە. ڕووسەکان دەڵێن هیچ وەرزێک خراپ نییە ئەگەر بزانی خۆتی بۆ داپۆشی. لەوانەیە ئەم قسەیە بۆ لای خۆمان کە هەندێک جار گەرمای تاقەتپڕووکێنی هاوین دەگاتە نزیکەی 50 پلە، واتایێکی زۆری نەبێ، بەڵام دەشێ بۆ کولتوور و شارستانییەتی ڕووسی- ئۆرتۆدۆکسی واتای خۆگونجاندن لەگەڵ زوقم و سەرمای سیبریایی ئەم ناوچەیە بدات.

کاتی خۆی ڕۆسۆ گوتبووی لە گەرمەسێر حکومەتی ئیستبدادی، لە ساردەسێر حکومەتی دڕ و لە فێنکەسێریشدا حکومەتی باش دادەمەزرێن. ئیبن خەلدوونیش ریشەی دەوڵەتی بۆ بگرەوبەردەی نێوان سارانشین و یەکجێنشینەکان گەڕاندبووەوە، بەڵام ئەمە باسێکی ئاڵۆزە و منیش نامەوێ بڵێم سیستمە سیاسییەکەی ڕووسیا ڕەنگدانەوەیەکی جوگرافیا و کەشوهەواکەیەتی. بەڵکو تەنیا دەمەوێ بێژم کە لە پشت پەنجەرەکانی مۆسکۆوە، سیاسەتیش لە سەرما دەچێ کە پێویستە هەموو کات ئاگات لە ئەگەری دووژمنایەتییەک هەبێت. ئەگەر چرکەیەک لێی خافڵ بیت، وەک سەرما سەرت دەتەزێنێ. ئا لێرەوەیە کە لە دیدگای جیۆپۆلەتیکی زاڵ لە ئێستای ڕووسیا، دەبێ دەوڵەت وەک بینا گەورەکان قایم بێ و چەک و تفاقی بەهێزی هەبێ و لە ڕوانگەی ئەمنییەوە بەباشی خۆی داپۆشێ، تاوەکو دووژمن وەکو سەرما زەفەری پێ نەبات. ساڵی 1939 چەرچڵ سەرۆکوەزیرانی بەریتانیا گوتبووی، "دڵنیام لە ڕوانگەی ڕووسەکانەوە هیچ شتێک لە هێزداری گەورەتر نییە و هیچ شتێکیش لە لاوازی بێ نرختر نییە، بەتایبەت لاوازیی سەربازی." 66 ساڵ دواتر، ڤلادیمیر پووتین کە خەیاڵی گەڕاندنەوەی شکۆی ڕووسیای جارانی لەسەردایە، وەک ئەوەی قسەکەی چەرچڵ پشتڕاست بکاتەوە، ڕووخانی یەکێتیی سۆڤیەتی بە گەورەترین کارەساتی جیۆپۆلەتیکی سەدە ناوبردبوو.

ڕووسیا ئێستا لە شەڕێکی گەرم و سارددایە لەگەڵ ئەمریکا و ئەوروپا، زیادەڕۆیی نییە ئەگەر بێژم بەشێکی ئەوەش پەیوەندی بە سەرما و جوگرافیاوە هەیە. ڕووسیا جوگرافیایەکی پان و بەرینی هەیە و بە 17 ملیۆن و 125هەزار کیلۆمەتری دووجاوە، گەورەترین وڵاتی دنیایە کە نزیکەی دوو هێندەی ئەمریکا و نزیکەی 40 هێندەی عێراقە. بەپێی هەندێک پێوەر، تەنانەت لە سەدەی 21 یشدا شەش ڕۆژ پێویستە بۆ ئەوەی ئەمسەر تا ئەوسەری بپێوی. ئەمەش گرفتێکی ئەمنیی بەردەوامی بۆ کرێملن دروستکردووە، چونکە پاراستنی وڵاتێکی فراوان وەک ڕچەشکێنی بەفری زستانان، کارێکی سەخت و دژوارە، بەڵام ئەمە بۆ ئەو هێزانەش کێشەیە کە دەیانەوێ ڕووسیا بگرن، چونکە گرتنی وڵاتێکی پان و بەرینی وەها، پێویستی بە هێزێکی گەورەی مرۆیی و توانایەکی لۆجیستیکی گەورە و دەرەقەت هاتنی سەرمای تاقەتپڕووکێنی سیبریایی هەیە بۆ ئەوەی سەربازەکان ڕەق نەبنەوە.

ئالن. ف. چیو (Allen F. Chew) لە لێکۆڵینەوەیکدا سەرمای زستان وەکو ژەنراڵێکی سوپای ڕووسیا ناودەبات کە لە 1708، 1812و 1941دا شکستی بە لەشکرکێشییەکانی کارلی دوانزەیەم پادشای سوێد، ناپلیۆن و هیتلەر هێنا کە زۆرێک لە سەربازەکانیان لە سەرمای ڕووسیا ڕەقیان بردبووەوە. هەڵبەت سەرما بۆ جیۆپۆلەتیکی ڕووسیا تەنیا دۆست نییە بەڵکو دووژمنیشە و دەست و قاچی بەستووەتەوە و ناهێڵێ هێزێکی گەورەی دەریایی پێکەوە بنێ کە وەک زۆرێک لە تیۆریزانەکانی شەڕ باسیان کردووە، مەرجێکی بوون بە هێزی هەژموونداری دنیایە. زۆرێک لە بەندەرەکانی ڕووسیا یان کێشەی سەهۆڵبەندانیان هەیە یان لە گەروویەکەوە دەگەنە دەریای ئازاد کە لە کۆنترۆڵی وڵاتانی دیکەدایە. بەندەری ڤلادی ڤۆستۆک کە گەورەترین بەندەری ڕووسیایە، لە ڕێی دەریای ژاپۆنەوە دەگاتە ئۆقیانووسی ئارام کە ئەویش هاوپەیمانی ئەمریکایە. بێجگە لەوە، ئەو بەندەرە لە ساڵێکدا چوار مانگ دەیبەستێ و بە بێ کەشتی سەهۆڵشکێن کاری ڕووسیا تەنانەت بۆ بازرگانیش گرفتی تێدەکەوێت. لە ملی ڕۆژئاواشەوە گەمییە سەربازییەکانی ڕووسیا لە سانت

پیترسبۆرگ دەتوانێت لەڕێی دەریای بالتیکەوە بگەنە ئۆقیانووسی ئەتلانتیک، بەڵام پێویستە بە گەرووی ئۆرسانددا بڕۆن کە لەنێوان سوێد و دانیمارک دایە.

ئەمە بێجگە لەوەی، کە لە دوای ئەندامبوونی سوێد و فینلاند، هەر هەشت وڵاتەکەی دیکەی کەناری دەریای بالتیک ئەندامی ناتۆن کە هەر لە بنەڕەتدا بۆ بەرەنگاریی رووسیا دامەزراوە. لە باشووری رۆژئاواشەوە دەتوانێت بەندەرەکانی خۆی وەک نۆرۆووسیسک و ستواسۆپۆل(لە کریمیا) بۆ کاری سەربازی رێکبخات، بەڵام بۆ گەیشتن بە دەریای مەدیتەرانە پێویستی بە رەزامەندیی تورکیا هەیە کە ئەویش ئەندامی ناتۆیە. رووسیا لە بەشی باکووری سنوررەکانی خۆیەوە دەتوانێت بگاتە ئوقیانووسی ئارکتیک، بەڵام لەوێش دووژمنێکی هەمیشەیی خۆی لێ مەڵاس داوە و لە ساڵێکدا چەندین مانگ بەندەرەکانی وەک مۆرمانسک لە باکوور دەبەستێ و لە کاریان دەخات.

لە کاتی گەڕانەوەم دا بۆ هۆتێل، شوێنێکی نزیک مۆسکۆ سیتی یان لە نێوەڕاستی شارم بینی کە درۆنی ئۆکرانییەکان لێی دابوو. درۆنیش نەبێت رووسیا جوگرافیایەکی بەرز، رووباری زۆر گەورە و دۆڵی فراوانی نییە کە وەک بەربەستێکی سرووشتی رێ لە پێشڕەویی هێزێکی دەرەکی بگرێت. کاتێک ئەمانە هەموو دەخەیتە پاڵ یەک، ئەوسا تێگەیشتن لە سیاسەتی دەرەوەی رووسیا لە ئەورووپای رۆژهەڵات، شەڕەکانی ئۆکراینا، جۆرجیا و سووریا ئاسانتر دەبێت. پێدەچێ یەکەمجار کارتۆنیستێکی بەریتانی ورچی وەک سیمبوولی رووسیا کێشابێ، بەڵام رووسەکانیش ئەمەیان پێ خراپ نییە. وێنەی ورچ لەسەر لۆگۆی پارتەکەی پووتین و لەسەر لۆگۆی لانیکەم سێ شاری ئەو وڵاتە هەیە. ئەوان ورچ بە مێدڤەد واتا «هەنگوین خۆر» ناودەبەن، کە هەم ژیرە هەمیش بەهێز، هەندێک جار دەخەوێ، بەڵام کاتێ تووڕە دەبێت دڕ و دۆشاو تێکەڵ دەکات، ئێستاش یەکێک لەو ساتانەیە کە رووسیا لە رۆژئاوا تووڕەیە.